

Geoponika

Nakładem Wydawnictwa Naukowego UMK ukazał się niedawno pierwszy polski przekład z języka greckiego starożytnego traktatu *Geoponika*. *Bizantyńska Encyklopedia Rolnicza*, przekładu dokonał prof. Ireneusz Mikołajczyk. Dzieło to powstało nie później niż w VI wieku, zostało jednak ponownie zredagowane i opublikowane w wieku X. Toruńskie wydanie *Geoponik*, które przygotował do druku zasłużony uczony-edytor, zawiera obszerny filologiczny wstęp, 20 ksiąg opatrzonych przypisami oraz aneksy z identyfikacjami roślin i zwierząt, wykazami, indeksami. Badacze nie są zgodni w kwestii atrybucji tekstu, choć wielu z nich przyjmuje hipotezę, że autorem encyklopedii jest Kassianus Bassus. Autor pochodził prawdopodobnie z Bitynii, gdzie posiadał intratne gospodarstwo. Zajmował się głównie uprawą winnej latorośli oraz sadownictwem, był też odczytany w antycznej literaturze. Jak czytamy we wstępie prof. Ireneusza Mikołajczyka: „Pod względem kompozycyjnym *Geoponiki* jawią się jako seria wypisów, wyciągów, na ten sam temat, pochodzących od różnych autorów agronomicznych starożytności. Ta praktyka, która sięga głęboko do korzeni metod pracy filologów aleksandryjskich, odpowiada doskonale klimatowi kompilacyjności w kulturze późnego antyku”.

Encyklopedia jest zbiorem praktycznych informacji – przydatnych, zdaniem autora, przede wszystkim osobom, które zamierzają poświęcić się rolnictwu. W 621 rozdziałach podane są wybrane wiadomości ze świata przyrody i człowieka, składające się na swoisty kalendarz astronomiczno-rolniczy. Oto jedne z najciekawszych obserwacji, rad i wskazówek starożytnych gospodarzy.

Prognoza pogody

„Jeśli przy wschodzie i zachodzie słońca jego promienie tworzą wiązki, a chmury są rozproszone wokół słońca, będzie dobra pogoda. Jeżeli pojawia się ciemna chmura w kształcie góry, ale wierzchołek jej jest czysty, zapowiada dobrą pogodę. Kiedy chmura pojawia się nad morzem, zapowiada koniec brzydkiej pogody. [...] Również pójdzka, która w nocy często pohukuje, lub wrona, która kracze cicho w dzień, albo kruki, które fruując stadami, kraczą radośnie, zwiastują brak deszczu”. Wśród wielu cennych nie tylko dla rolnika informacji znaleźć można i tę, że w sumie jest dwanaście wiatrów, a „spośród wszystkich wiatrów najbardziej sprzyja rolnictwu Zefir”.

Jak ustrzec się przed gradem

„Niektórzy powiadają, że jeśli pokaże się nadciągającej chmurze lusterko, to grad przejdzie obok. [...] Poza tym, jeżeli otoczysz całe miejsce skórą hieny, krokodyla lub fokii, albo zawieszisz ją nad drzwiami domu, grad nie spadnie. Grad również przejdzie obok, jeżeli wokół gospodarstwa rozwieszisz na sitowiu mnóstwo kluczy od różnych budynków”.

Pańskie oko...

Starożytni mentorzy przekonują, że obecność właściciela jest bardzo korzystna dla pola. „Ciągła obecność właściciela czyni pole lepszym. Troszczy się bowiem o wszystkie prace i w ten sposób powoduje, że przymusi do zrobienia tego, co zostało pominięte, pochwali tych, którzy są w pracy gorliwi, napiętnuje leniwych i wszystko podporządkuje jednemu celowi: chęci do pracy i poczuciu obowiązku”.

Porady deweloperskie

W encyklopedii jest też zalecenie dla tych, którzy właśnie szukają działki i zamierzają budować dom. Otóż: „Domy należy budować na wzniesieniach. Takie miejsce jest najzdrowsze, z niego roztacza się ładny widok i łatwo obserwować całą okolicę. Cały dom, a także wejście powinny być zwrócone w kierunku wschodnim, ponieważ wschodnie wiatry są najzdrowsze, a ciepło słoneczne, przenikając szybciej do domu, rozprasza gęste i mroczne powietrze”.

Zapach i smak ziemi

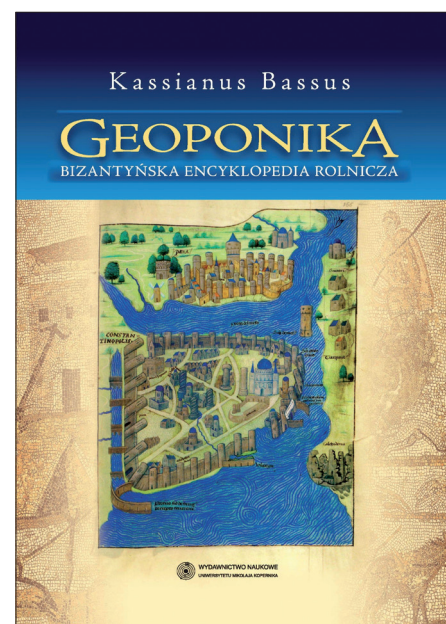
Jak znaleźć właściwą do uprawy ziemię? Po wykopaniu dołu należy wziąć grudkę ziemi i ocenić jej zapach. Jeśli to nie wystarczy, niektórzy „wkładają grudkę do naczynia, nalewają do niego pitnej wody i ją próbują; jaki smak będzie miała woda, z którą wymieszano ziemię, taki sam będzie miała ziemia. [...] W ogóle należy unikać ziemi przykro pachnącej, ponieważ w ogóle nie nadaje się do uprawy”.

Antyczne BHP

Geoponika podają nie tylko normy pracy: ilu pracowników i w jakim czasie może uprawiać określony areał ziemi. Przeczytać również można zalecenie dotyczące diety żywieniowej robotników. Ze względu na pracę na terenie mocno nasłonecznionym nie należy karmić ich raz lub dwa razy, ale często i w małych ilościach. „Istotnie jest to lekarstwem i dobrze wpływa na trawienie”.

Na ukąszenie i przeczyszczenie

„Wiadomo, że winorośl skuteczna na ukąszenia zwierząt jest przydatna w wielu sytuacjach, a zwłaszcza przy ukąszeniach gadów. [...] wyhodujemy również winorośl przeczyszczającą, rozcinając pęd i wkładając ciemiężycę. [...] Ponadto nie

tylko gałązki tej winorośli skutecznej na ukąszenia zwierząt, ale również zwykłej winorośli mogą pomóc w przypadku pogryzienia przez psa, ale nie wściekłego”.

Degustacja wina

Wytrawni znawcy wina degustują je wtedy, gdy wieje południowy wiatr, który porusza wino i ujawnia jego jakość. „Nie należy degustować wina na pusty żołądek, kiedy zmysł smaku jest przytępiony, ani po wypiciu już wina i nazbyt obfitym jedzeniu. Rolnik powinien często degustować albo młode, albo stare wino, żeby nie zapomnieć, które zaczyna kwaśnieć”.

„Żeby kury nie miały zawrotów głowy”

Zalecenie: „Wymieszaj gumożywicę z miodem, namocz w tym ziarno i daj je kurom”.

Trochę magii

„Jeżeli nie chcesz, żeby zaatakował cię dzik, zawieś na szyi szczypecie raka jako amulet”.

Bizantyńska Encyklopedia Rolnicza to bardzo interesująca i rzetelnie przygotowana publikacja, która zainteresuje nie tylko badaczy (filologów, historyków, przyrodników, etnologów, folklorystów i kulturoznawców), lecz także wszystkich czytelników zainteresowanych odkrywaniem różnorodnych dobrodziejstw i osobliwości świata tego.

Marcin Lutomierski

Kassianus Bassus, *Geoponika. Bizantyńska Encyklopedia Rolnicza*, z języka greckiego przełożył, wstępem i komentarzem opatrzył Ireneusz Mikołajczyk, Toruń 2012, Wydawnictwo Naukowe UMK, s. 426.